

KAJ JE SOCIALNA DRŽAVA

3

mag. Nada Caharijaz Ferme

<https://nada.ferme.si>

III. ZAKONSKA UREDITEV SOCIALNE VARNOSTI V SLOVENIJI

1. SISTEM INVALIDSKEGA IN POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

1.1. Splošno

To področje ureja Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ).

Temeljna načela: načelo obveznega zavarovanja, načelo medgeneracijske solidarnosti, načelo vzajemnosti. (Bubnov Škoberne, 219, 220)

1.2. Financiranje sredstev za obvezno pokojninsko in invalidsko zavarovanje

Država odgovarja za delovanje obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, skupaj z delodajalci in zavarovanci.

Sredstva se financirajo iz: obveznih prispevkov zavarovancev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, obveznih prispevkov delodajalcev za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, drugih prihodkov obveznega zavarovanja, sredstva iz državnega proračuna. (Bubnov Škoberne, 222)

Obveznost države – opiši.

Z obveznim zavarovanjem se zagotavljajo:

- pravice do pokojnine,
- pravice na podlagi invalidnosti,
- pravica do letnega dodatka
- pravica do dodatka za pomoč in postrežbo.

1.3. Zavarovane osebe obveznega zavarovanja

To so:

- delavci, zaposleni v skladu z zakonom v RS, državljani in tujci,
- izvoljeni ali imenovani nosilci funkcij državne ali lokalne oblasti, ki za to funkcijo prejemajo plačo,
- delavci, ki so bili s strani slovenskega delodajalca poslani na delo v tujino in niso obvezno zavarovani po predpisih države v katero so bili poslani,
- delavci, ki so na območju RS v delovnem razmerju pri mednarodnih organizacijah in ustanovah, tujih diplomatskih in konzularnih predstavništvih , če posebni predpis ali medn. pogodba ne določa drugače,
- Osebe, zaposlene pri delodajalcu s sedežem v tujini, za katere se v skladu s predpisi Evropske unije uporablja zakonodaja RS,
- samozaposlene osebe, ki v RS opravljajo pridobitno ali drugo dovoljeno dejavnost,
- družbeniki gospodarskih družb,
- osebe, ki v okviru kakšnega drugega razmerja opravljajo delo,
- brezposelni za čas, ko prejemajo denarno nadomestilo za brezposelnost ali so na podlagi zavarovanja za brezposelnost upravičeni do plačila prispevkov za pokojninsko in invalidsko zavarovanje, do izpolnitve pogojev za upokožitev,

- kmetje in člani kmečkih gospodarstev, ki samostojno opravljajo kmetijsko dejavnost kot edini in glavni poklic, če dosega določeno raven katastrskega ali drugega dohodka iz kmečkega gospodarstva,
- eden od staršev, ki je upravičen do starševskega dodatka po Zakonu o starševskem varstvu in družinskih prejemkih,
- družinski pomočnik invalidnim osebam po Zakonu o socialnem varstvu,
- osebe, ki izvajajo rejniško dejavnost, versko službo, v skladu z zakonodajo, ki ureja področje, vojaki na prostovoljnem služenju vojaškega roka in državljani med prostovoljnim usposabljanjem za zaščito in reševanje, če niso zavarovani po drugi podlagi,
- osebe, ki so upravičene do nadomestila za čas poklicne rehabilitacije. (14. – 19. člen ZPIZ-2)

1.4. Vrste pokojnin ter drugih denarnih dajatev in pravic

Vrste pokojnin:

- starostna pokojnina, predčasna in delna starostna pokojnina,
- invalidska pokojnina,
- vdovska pokojnina in družinska pokojnina.

Mesečni dodatki k pokojnini:

- dodatek za pomoč in postrežbo,
- invalidnina za telesno okvaro ne sodi več med pravice urejene z ZPIZ-2, ampak se njeno urejanje prenaša v predpise s področja varstva invalidov. Dokler ti predpisi ne bodo uveljavljeni, lahko zavarovanci to pravico pridobijo v zmanjšanem obsegu le za telesne okvare nastale zaradi poškodbe pri delu ali poklicne bolezni.

Pravice oseb s preostalo delovno zmožnostjo:

- pravica do poklicne rehabilitacije,
- pravica do nadomestila za invalidnost,
- pravica do premestitve in dela s krajšim delovnim časom.

1.4.1.1. Starostna pokojnina

Zavarovanec (moški in ženska) pridobi pravico do starostne pokojnine, če dopolni 65 let starosti in ima najmanj 15 let zavarovalne dobe. Pravico do (polne) starostne pokojnine pridobi zavarovanec, ki je dopolnil 60 let starosti in ima 40 let pokojninske dobe brez dokupa.

Višina pokojnine je odvisna od: pokojninske osnove, določene glede na plačo in zavarovalno osnovo zavarovanca; odstotka odmere (odvisen od trajanja zavarovanja oz. pok. dobe); od starosti ob upokojitvi.

Delna starostna pokojnina: pogoj zanjo je, da je zavarovanec izpolnil pogoje za pridobitev starostne pokojnine in da dela v delovnem razmerju, ki ustreza sorazmernem delu polnega delovnega časa, najmanj 2 uri dnevno ali 10 ur tedensko.

Predčasna pokojnina: velja le za t.i. prehodno obdobje, do 31.12.2018, ko so pogoji starosti in pokojninske dobe znižani.

1.4.2. Invalidska pokojnina

Invalidnost je podana takrat, kadar se zaradi sprememb v zdravstvenem stanju, ki jih ni mogoče odpraviti z zdravljenjem ali ukrepi medicinske rehabilitacije in so ugotovljene skladno z ZPIZ, zavarovancu zmanjša možnost za zagotovitev ali ohranitev delovnega mesta oz. za poklicno napredovanje.

Poznamo 3 kategorije invalidnosti:

- I. kategorija, če zavarovanec ni več sposoben opravljati pridobitnega dela ali je pri njem podana poklicna invalidnost in nima več preostale delovne zmožnosti,
- II. kategorija, je zavarovančeva delovna zmožnost zmanjšana za 50 ali več %,
- III. kategorija, če zavarovanec z ali brez poklicne rehabilitacije ni sposoben za pridobitno delo s polnim delovnim časom, lahko pa opravlja delo vsaj s polovico del. časa oz. je njegova zmožnost za njegov poklic zmanjšana za manj kot 50%, ali če lahko dela v svojem poklicu s polnim del. časom, a ne na del. mestu na katerega je razporejen.

Pogoji za pridobitev pravice do invalidske pokojnine:

- Če je pri zavarovancu nastala invalidnost I.kategorije.
- Če je pri zavarovancu nastala invalidnost II. kategorije in ni zmožen za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije, s polnim delovnim časom, ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 55 let, ali ni zmožen za drugo ustrezno delo brez poklicne rehabilitacije, s krajšim, najmanj polovičnim delovnim časom, ta pa mu ni zagotovljena, ker je star nad 50 let.
- Če je pri zavarovancu nastala invalidnost II. ali III. kategorije, pa mu ni zagotovljena ustrezna zaposlitev ali prezaposlitev, ker je dopolnil 65 let starosti.

1.4.3. Vdovska in družinska pokojnina

Pravico do vdovske oz. do družinske pokojnine lahko pridobijo upravičenci le, če je zavarovanec umrl zaradi poklicne bolezni ali poškodbe pri delu (ne glede na pokojninsko dobo), v drugih primerih pa le, če je izpolnil pogoje za pridobitev pravice do starostne, predčasne ali invalidske pokojnine (pri čemer se šteje smrt, kot da je pri zavarovancu podana I. kategorija invalidnosti) ali je že bil uživalec pokojnine (52. člen ZPIZ-2).

Pogoji za pridobitev vdovske pokojnine (53. člen ZPIZ-2):

- če je vdovec ob smrti zavarovanca dopolnil najmanj 58 let,
- če je bil do zavarovančeve smrti popolnoma nezmožen za delo ali je to postal v 1 letu po smrti zavarovanca,
- če mu je po smrti zavarovanca ostal eden ali več otrok, ki imajo pravico do družinske pokojnine in do katerih ima vdovec dolžnost preživljanja.

Pravico do družinske pokojnine pridobijo:

- otroci, pastorki, vnuki in drugi otroci brez staršev, ki jih je zavarovanec preživeljal,
- starši in posvojitelji, ki jih je zavarovanec preživeljal.

Letni dodatek in dodatek za pomoč in postrežbo

LETNI DODATEK

Se izplačuje enkrat letno (nekoč dodatek za rekreacijo), in je določen v različnih višinah, ter je vezan na višino pokojnine oz. dohodkov.

DODATEK ZA POMOČ IN POSTREŽBO

To pravico imajo uživalci starostne, predčasne, invalidske, vdovske ali družinske pokojnine, ki imajo stalno prebivališče v Sloveniji in jim je za osnovne življenjske potrebe nujna stalna pomoč in postrežba drugega. Mnenje o tem poda invalidska komisija ali drug izvedenec zavoda. Ta dodatek ni odvisen od premoženjskih razmer upravičenca. Poznamo 3 različne višine dodatka in sicer najnižji za opravljanje večine osnovnih življ.potreb ter za slabovidno osebo, srednji za opravljanje vseh osnovnih življ.potreb in za slepo in nepokretno osebo, najvišji dodatek pa za uživalca pokojnine, ki potrebuje 24-urni nadzor svojcev in obvezno strokovno pomoč za stalno izvajanje zdravstvene nege.

Uporabljena literatura in viri:

- BUBNOV ŠKOBERNE, Anjuta, STRBAN, Grega (2010): Pravo socialne varnosti, Gospodarski vestnik založba, Ljubljana.
- Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ZPIZ-2, Ur. l. RS, št. 96/12, 39/13, 102/15, 23/17, 40/17 in 28/19.